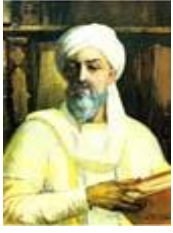

Новицька І.М., Лозинська С.С.

НАЙВИДАТНІШІ МЕДИКИ СВІТУ

Історичний нарис

АБУ АЛІ АЛ-ХУСЕЙН ІБН АБДАЛЛАХ ІБН АЛ-ХАСАН ІБН АЛІ ІБН СІНА

Латинізоване ім'я – АВІЦЕННА

(16 серпня 980 р. - 18 червня 1037 р.)

Перський лікар, вчений, філософ і поет.

Абу Алі Ібн Сіна (Авіценна, Avicenna) народився в 980 році в с. Афшана, поблизу Бухари. Відомий місяць його народження за мусульманським літочисленням - сафар, що відповідає другій половині серпня і першій половині вересня. Хлопчику дали ім'я - Хусейн. Хусейн (Авіценна) вивчав арабську мову, і в десять років знав напам'ять Коран. Хлопчик навчався також арифметиці, мусульманському законодавству - фікху. Пізніше Хусейн вивчає геометрію, астрономію та інші науки, потім звертається до медицини.

У віці 17 років Авіценна був уже відомим лікарем в Бухарі і був запрошений до двору Нуха ібн Мансура. Придворні медики не могли вилікувати правителя Бухари Нух Ібн Мансура і звернулися за допомогою до молодого Хусейна. Авіценні вдалося в короткий термін вилікувати правителя, і в подяку за це молодий вчений отримав дозвіл користуватися палацовою бібліотекою, однією з найбагатших на Близькому і Середньому Сході.

Відомості з автобіографії допомогли встановити, що філософська книга «Дослідження про душевні сили» була написана Хусейном, коли йому було 17 років, а книга «Алмадзкмуль» («Зібрання»), де викладаються думки про риторику, поезику та інші науки, створена, коли вченому йшов 21 рік. У 1005 році Авіценна переїжджає в Хорезм, де знайомиться з великим математиком і астрономом Беруні та іншими вченими. У Хорезмі його стали називати «князем лікарів». У 1008 році після відмови Авіценни вступити на службу до султана Махмуда Газневи благополучне життя змінилася роками поневіряння по Хорасані і Табарістану.

Через сім років Авіценна їде в Джурджан, потім в місто Хорасана до Ірану. У Джурджані почалася робота над знаменитою багатотомною працею «Канон лікарської науки». З 1015 року по 1024 рік Авіценна жив у Хамадані. За успішне лікування еміра Шамс ад-Давла він отримав посаду візира, але й потрапляв у немилість, навіть перебував в ув'язненні, де також написав кілька книг. З 1024 року Ібн Сіна живе в Ісфагані, де правитель Алауддавла створив йому всі умови для наукової роботи.

Авіценна залишив величезну спадщину: багатотомний «Канон лікарської науки», книги з логіки, фізики, математики та інших наук. За даними вчених Ібн Сіна написав понад 450 праць, з них до нас дійшли близько 240. Його праці мали велике значення для розвитку літератури не тільки в Середній Азії, але і на всьому Сході. Поряд з численними віршами філософського і ліричного змісту дійшли до нас і дев'ять його поем - Урджуза, причому вісім з них присвячені медицині.

Ібн Сіна (Авіценна) помер 24 червня 1037 року. Видатного вченого поховали в Хамадані біля міської стіни, а через 8 місяців його прах був перевезений в Ісфахан і похований в мавзолеї Аль ад-Даула.

АСКЛЕПІЙ

В давньоримській міфології Ескулап, др.-грец. Ἀσκληπιός, "Розкриває" - в давньогрецької міфології бог медицини і лікування. Спочатку був народжений смертним, але за найвище лікарське мистецтво отримав безсмертя. Згідно з легендою, батьком Асклепія був бог Аполлон, а матір'ю - в одній з версій німфа або героїня Короніда, в іншій - Арсиноя.

Ця жінка, завагітніла, закохавшись в смертного Ісхія. Ворон доніс про це Аполлону, і той, сильно розгніваний, послав свою сестру Артеміду умертвити Короніду. Коли тіло жінки спалювали на багатті (при цьому спаленні, ворон, який до того носив білі пір'я, назавжди почорнів від кіптяви багаття), Аполлон вихопив з вогню немовля Асклепія з її утроби і віддав його на виховання кентаврові Хирону. За деякими авторами, Асклепій був народжений близько Тріккі, де тече Лефей, невідомими батьками, викинутий, знайдений мисливцями, вигодуваний молоком собаки і відданий Хирону. Асклепій попросив наставника Хирона навчити його мистецтву лікування, але незабаром перевершив у цьому мистецтві не тільки його, а й усіх смертних. Він прибув на Кос і навчив місцевих жителів лікуванню.

У шлюбі з Епіоною у Асклепія народилися сини Телесфор, Подалірій і Махаон (згадувані Гомером як чудові лікарі) і дочки, шановані як богині, - Гигієя ("здоров'я"), Панацея (Панакея) ("всецілительниця") і Іасо ("лікування"), а також Аглея, Акесо і Медітріна.

Згідно промови Котто, було три Асклепія:

1. Син Аполлона, якому поклоняються в Аркадії. Винайшов медичний зонд і почав бинтувати рани.
2. Брат Гермеса, вражений блискавкою і похований в Кіносура.
3. Син Арсіппа і Арсіної, відкрив способи очищення шлунку і видалення зубів. Його могила у лісі біля річки Лузія в Аркадії.

Асклепій став настільки великим лікарем, що навчився воскрешати мертвих, і люди на Землі перестали вмирати. Він здійснював воскресіння за допомогою крові з правої половини тіла Горгони, яку він отримав від Афіни. За Фереїд, в Дельфах він воскресив усіх померлих. За Стесіхора, воскресив деяких з полеглих під Фівами, також воскресив Іполита. Воскресив якогось мертвого за плату. Бог смерті Танатос, втративши здобуток в числі померлих, поскаржився Зевсу на Асклепія, за порушення світового порядку. Зевс погодився з тим, що, якщо люди стануть безсмертними, вони перестануть відрізнятися від богів. Своєю блискавкою громовержець вразив Асклепія. Але великий лікар за волею мойр повернувся з царства мертвих, і став богом лікування.

Асклепія зображають з посохом, повитим зміями. Одного разу він йшов, спираючись на палицю, і раптом посох оповила змія. Злякавшись, Асклепій вбив змію. Але слідом з'явилася друга змія, яка несла в роті якусь траву. Ця трава воскресила убиту змію. Асклепій знайшов цю траву і з її допомогою став воскрешати мертвих. Обвитий змією жезл Асклепія використовується як медичний символ.

Сімейства лікарів у Стародавній Греції проводили свій рід від Асклепія. Зокрема, його нащадками вважалися Гіппократ і Аристотель.

ВЕЗАЛІЙ АНДРЕАС

(Vesalius) (31.12.1514 р., Брюссель, - 15.10.1564 р., острів Занте),

Визначний натураліст епохи Відродження, засновник і творець сучасної наукової анатомії. Народився в 1514 році в Брюсселі в сім'ї медиків. Лікарями були його дід і прадід, а батько служив аптекарем при дворі імператора Карла V. Оточення, безсумнівно, вплинуло на інтереси і прагнення юного Везалія. Навчався Андреас спочатку в школі, а потім в університеті міста Лувена, де отримав різносторонню освіту, вивчив грецьку та латинську мови, завдяки чому міг знайомитися з працями вчених вже в юні роки. Очевидно, він прочитав про медицину чимало книг стародавніх і сучасних йому вчених, так як праці його говорять про глибокі знання.

З кожним роком все більше проявлявся пристрасний інтерес Везалія до вивчення медицини, до анатомічних досліджень. У вільний від навчання час він у себе вдома ретельно препарував тіла тварин мишей, кішок, собак, вивчаючи будову їхнього організму. Одним з перших Везалій почав вивчати і людський організм шляхом розтину. Він самостійно, з кісток страченого зібрав повний скелет людини. Цей скелет став першим анатомічним посібником в Європі.

Прагнучи вдосконалити свої знання в галузі медицини, особливо анатомії, Андреас Везалій у віці сімнадцяти років попрямував в університет Монпельє, а в 1533 році вперше з'явився на медичному факультеті Паризького університету, щоб слухати лекції прославленого анатома Сільвія. У 1537 році в Базелі отримав ступінь доктора хірургії. З 1539 року викладав анатомію в Падуанському університеті (Північна Італія). Везалій ілюстрував викладання анатомії розтином трупів. У своїй праці "Про будову людського тіла", виданому в Базелі (1543 р.), дав опис людського тіла, заснований на власних дослідженнях. Цей трактат «Про будову людського тіла» Везалія став науковою основою сучасної анатомії. Андреас Везалій спростував пануюче протягом 14 століть канонізоване церквою вчення Клавдія Галена про систему руху крові в організмі, що послужило основою для подальшого відкриття Вільямом Гарвеєм кровообігу. Везалію належать також роботи "Анатомічні таблиці" (1538 р.) і "Листи про кровопускання" (1539 р.). Великі заслуги Везалія у створенні нової і уточненні старої анатомічної термінології. Запереченням авторитету Клавдія Галена, а також своєю боротьбою з церквою, Везалій набув багато ворогів. Доведений до відчаю, спалив частину своїх рукописів і матеріалів і прийняв пропозицію перейти на службу в Мадрид придворним лікарем Карла V. Вороги і інквізиція судили Везалія і засудили до паломництва в Палестину. На зворотньому шляху Андреас Везалій, уже хворий, потрапив в аварію корабля, був викинутий на острів Занте, де і помер.

ГАЛЕН КЛАВДІЙ

Гален (бл. 130 р.- бл. 200 р.) - давньоримський лікар і натураліст. У класичній праці «Про частини людського тіла» дав перше анатомо-фізіологічний опис цілісного організму. Ввів в медицину вівісекційні експерименти на тваринах. Показав, що анатомія і фізіологія - основа наукової діагностики, лікування та профілактики. Гален узагальнив уявлення античної медицини у вигляді єдиного вчення, зробив великий вплив на розвиток природознавства аж до 15-16 ст. Вчення Галена канонізоване церквою і панувало в медицині протягом багатьох століть.

Гален (Клавдій) - після Гіппократа славнозвісний лікар стародавності, нар. 131 р. в Пергамі, син архітектора Никона. Навчався спочатку у філософській школі в рідному місті. Після ґрунтовного і повного вивчення філософії у прихильників чотирьох головних шкіл того часу: стоїчної, платонівської, перипатетичної і епікурейської, на 17-му році життя, приступив до вивчення лікарського мистецтва, займаючись у різних знаменитих лікарів у своєму рідному місті, а потім в грецькому місті Смірна (нині Ізмір у Туреччині), де досягав ази медицини під керівництвом відомого лікаря Пелона. Потім, для розширення своїх знань, Гален здійснив подорож до Лівії і Палестини. Однак, незабаром виїхав до Олександрії - центр науки і культури того часу, де займався анатомією і вивчав твори Гіппократа.

Повернувшись в 158 р. в Пергам, Гален зайняв місце лікаря гладіаторів. У 164 р., він переїхав у Рим, де незабаром придбав гучну популярність вдалою лікарською практикою і читаннями з фізіології.

У 167 р. або 168 р. Гален повернувся в Пергам, але вже в наступному році був призваний імператорами Марком Аврелієм і Луцием Вером в Аквілею, а по смерті останнього Марк Аврелій запросив Галена супроводжувати його до Німеччини, від чого він відмовився, залишившись в Римі медиком Коммода. Гален займає незалежне становище в якості філософа: він був еkleктик, що тримався основ перипатетической філософії. Але набагато більшою славою він користувався в якості лікаря. Головна заслуга Галена полягає в розробці анатомії і фізіології, за допомогою якої він поклав міцну основу для патології і крейда таке могутнє вплив на подальший час, що до Парацельса вважався незаперечним авторитетом для всіх медичних шкіл.

Гален написав не менше 300 творів, здебільшого медичного і почасти філософського змісту. Але з 200 творів, що дійшли до нас під його ім'ям, лише трохи більше половини вважаються справжніми. Багато з ненадрукованих досі творів його, мабуть, ще зберігаються в бібліотеках.

У старості Гален повернувся на батьківщину. Авторитет Клавдія Галена в галузі медичної науки був настільки незаперечний, що навіть його помилкові теорії не сміли спростовувати ні його сучасники, ні нащадки. Так, вчені досить довго слідом за Галеном вважали, що повітря через дихальні шляхи надходить прямо в серце. Наукові погляди Галена панували в медицині і анатомії протягом 14 століть, аж до появи робіт Везалія.

Багато уваги вчений приділяв практичній медицині. Він описав безліч хвороб, розробив лікувальну гімнастику, методи хірургічної обробки ран, лікування п'явками і компресами. Склали рецепти порошків, мазей, пігулок. Помер учений в Римі.

ГЕРОФІЛ

(бл. 300—250 рр. до н.е.)

Давньогрецький лікар, один з родоначальників Олександрійської медичної школи.

Найвизначнішим лікарем першої половини III століття до н. е., який зробив найбільший внесок у вчення про будову тіла, був Герофіл. Він першим зробив спробу створити точну природну науку про людське тіло, справжню анатомію.

Про Герофіла ми знаємо, мабуть, тільки те, що він був вихідцем з Халкедона на Босфорі, навчався у хороших вчителів і що його вважали лікарем «правдомовцем». Його праці, одна з яких носить назву «Анатоміко», у більш пізній час дуже цінувались і постійно були у використанні. Багато в чому Герофіл примикав до Гіппократа і Аристотеля. Як вони основою свого вчення вважали чотири стихії і чотири темпераменти, Герофіл говорив про чотири сили, які володіють людським організмом: живильної сили, що знаходиться в печінці; зігрівальної сили, що знаходиться в серці; мислячої сили, що знаходиться в головному мозку і відчуттєвої сили, що знаходиться в нервах.

Він мріяв зробити опис всього людського тіла, його органів та їх взаємозв'язку, бо всі анатомічні опису, що були в той час, були всього лише фрагментами, випадковими даними, отриманими з уривчастих спостережень, або ж переносили анатомію тварин на людину, що призводило зазвичай до неправильних уявлень.

Медицина цінує Герофіла як анатома, який вже не об'єднував і не змішував нерви з сухожиллями, а вважав їх продовженням головного та спинного мозку, відрогами «білої субстанції». Як відомо, в головному і спинному мозку розрізняють сіру і білу речовину в головному мозку сіра речовина оточує білу, в спинному - навпаки. Герофіл залишив майстерний опис всіх трьох відомих нині мозкових оболонок. З них зовнішня завдяки своїй міцності привернула увагу дослідника ще раніше. Він описав великі кров'яні простори головного мозку, на зразок маленьких озер, що збирають венозну кров, і мозкові шлуночки. Важливе значення мали його дослідження ока, яке ним було дуже добре описане.

Саме Герофіл назвав першу кишку, що примикає до шлунку, дванадцятипалою. Крім того, він описав печінку такою, як вона виглядає у людини, тоді як колишні описи були по суті описами печінки тварин. Він багато займався пульсом, властивість якого добре вивчив. Ми практично розрізняємо тільки деякі властивості пульсу, називаючи прискореним або уповільненим, ритмічним або аритмічним, ниткоподібним і т. д., Тоді як Герофіл розрізняв набагато більше форм і створив досить складне вчення про пульс, яке до останнього часу мало вплив на мислення лікарів і спонукало їх вважати промацування пульсу одним з найважливіших компонентів лікарського огляду. В іншому Герофіл був прихильником гіпократівської теорії соків і взагалі ідейним послідовником великого лікаря з острова Кос. Так само як і Гіппократ, він підкреслював, що лікар зобов'язаний знати про те, що його можливості обмежені, і не забувати про це.

ЕРАЗІСТРАТ

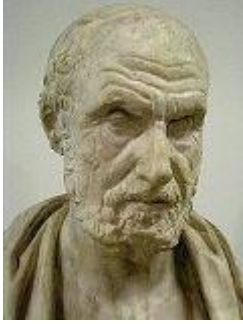
(304 до н. е., Кеос — 250 до н. е., Самос)

Еразістрат народився в місті Юліді на острові Кеос, розташованому в безпосередній близькості від грецького материка. Ймовірно, дядько-медик спонукав його відправитися в Олександрію, де Еразістрат заслужив велику повагу, будучи особистим лікарем царя. Розповідають, що одного разу, за бажанням царя, він обстежив його сина, принца Антіоха, який захворів загадковою хворобою, однак не міг виявити нічого, що пояснювало б хворобу. Несподівано до кімнати увійшла красуня Стратоніка, рабиня царя, і тут лікаря відразу став ясний діагноз: по поведінці принца і його пульсу, який Еразістрат якраз в цей час вивчав, він уклав, що принц закоханий у Стратоніку і що саме це і призвело принца до хвороби. Лікар розповів про це царю і схилив його покласти край стражданню сина, віддавши йому красуню ...

Еразістрат цікавився найважливішими питаннями анатомії. Він займався дослідженням діяльності мозку і нервової системи, припускаючи, що в тілі існують два протилежних елементи: життєвий дух і кров. Особливо ретельно Еразістрат намагався він досліджувати головний мозок людини, і тільки в похилому віці йому вдалося виявити місце виходу чутливих нервів і поповнити, таким чином, відомості про призначення і сутність нервів. Один з римських письменників розповідав пізніше, нібито Еразістрат з цією метою здійснював вівісекції над засудженими злочинцями. Однак доказів такого твердження немає, і воно швидше за все є вигадкою.

Серед усіх древніх лікарів Еразістрат був першим, подання якого про фізіологію наближалися до сучасних. Еразістрат називав природу майстриною, вважав її турботливою і відповідною своєму призначенню, однак, на зразок лікарів наступних століть, він завжди був готовий оголосити непотрібним орган, значення якого не міг збагнути. Так вчинив він з селезінкою. Також Еразістрат вивчав функції органів травлення на живих тваринах і спостерігав перистальтику шлунка. Стверджував, що травлення відбувається шляхом механічного перетирання їжі шлунком. Розкривав людські трупи, описав печінку і жовчні протоки. Головною причиною хвороб вважав надмірність в їжі і нетравлення її, що засмічує судини, внаслідок цього виникають запалення, виразки та інші захворювання.

У Еразістрата не було прагнення до «наукової допитливості», бажання проникнути в таємниці природи, чого якраз і вимагає робота медика-натураліста, особливо фізіолога. Він вважав, що лікареві нема чого знати, звідки і для чого утворюється сік, чи утворюється, наприклад, жовта жовч в шлунку чи надходить туди з їжею, - все це-де його не стосується. Він учив, що людське тіло складається з незмінних частинок - з крихітних, твердих, байдужих і спочатку неживих атомів, які оживають тільки під впливом тепла, що надходить ззовні. Він стверджував, що вродженої теплоти не існує. Не погоджуючись з цією теорією Гіппократа, він не погоджувався і з іншими його поглядами, відкидаючи вчення про чотири стихії.

ГІППОКРАТ

(Hippocrates) (близько 460 до н.е., острів Кос - 377 до н.е.)

Давньогрецький лікар, природознавець, філософ, реформатор античної медицини, родоначальник медичної науки.

У працях Гіппократа: «Про повітря, воду і місцевості», «Прогностика», «Діста в гострих хворобах», «Епідемії» у двох томах, «Афоризми», «Вправлення зчленувань», «Переломи», «Рани голови» та ін., які стали основою подальшого розвитку клінічної медицини, відображені уявлення про цілісність організму; індивідуальний підхід до хворого і його лікування; поняття про анамнез; вчення про етіологію, прогноз, темпераменти.

З ім'ям Гіппократа пов'язано уявлення про високий моральний вигляд і етичну поведінку лікаря. Гіппократу приписується текст етичного кодексу давньогрецьких лікарів («Клятва Гіппократа»), який став основою зобов'язань, які приймалися згодом лікарями в багатьох країнах.

Гіппократ народився на острові Кос (архіпелаг Південні Споради, південний схід Егейського моря) в сім'ї лікарів, що зводили свій родовід до Асклепія - бога медицини. Первісну медичну освіту Гіппократ отримав від батька - лікаря Геракліда - і інших лікарів острова, потім з метою наукового вдосконалення в молодості багато подорожував і вивчив медицину в різних країнах по практиці місцевих лікарів і по обетной таблицями, які всюди вивішувалися в стінах храмів Ескулапа. Протягом свого життя Гіппократ багато подорожував, об'їздив Грецію, Малу Азію, побував у Лівії та Тавриді, заснував на батьківщині медичну школу.

На відміну від своїх попередників Гіппократ вважав, що хвороби не послані богами, а обумовлені цілком зрозумілими причинами, наприклад, впливом навколишнього середовища. У книзі «Про природу людини» Гіппократ висунув гіпотезу про те, що здоров'я ґрунтується на балансі чотирьох тілесних соків: крові, мокротиння, жовтої та чорної жовчі. Порушення цього балансу викликає хворобу.

Завдання лікаря Гіппократ бачив у вивченні індивідуальних особливостей хворого, у забезпеченні мобілізації сил організму для відновлення здоров'я. У медичній етиці Гіппократ, висунув чотири принципи лікування: не шкодити хворому; протилежне лікувати протилежним; допомагати природі; щадити хворого.

Гіппократ встановив стадії розвитку хвороб, заклав основи античної хірургії, розробив способи застосування пов'язок, лікування переломів і вивихів, ввів в медицину поняття анамнезу, прогнозу, етіології; розділив людей за темпераментами (сангвініки, холерики, флегматики, меланхоліки). Його вчення мало великий вплив на уявлення медиків наступних епох.

Велика заслуга Гіппократа полягає в тому, що він перший поставив медицину на наукові основи, вивівши її з темного емпіризму, і очистив від помилкових філософських теорій, які часто суперечили дійсності. Дивлячись на медицину і філософію як на дві нерозривні науки, намагався їх і поєднувати і розділяти, визначаючи для кожної свої кордони.

Гіппократ за життя пізнав висоти слави. Платон, який був молодший від нього на одне покоління, але його сучасником в широкому сенсі цього слова, порівнюючи в одному зі своїх діалогів медицину з іншими мистецтвами, проводить паралель між Гіппократом і самими великими скульпторами його часу - Поліклетом з Аргоса і Фідієм з Афін . Гіппократ помер близько 370 року до нашої ери в м. Ларісса, у Фессалії, де йому і поставлений пам'ятник.

ПАРАЦЕЛЬС

(1493—1541)

Швейцарський лікар і чорнокнижника Середньовіччя Філіп Ауреол Теофраст Бомбаст фон Гогенгейм (Philippi Theophrasti Bombast von Hohenheim Paracelsi). Щоб дати всім зрозуміти, що вважає себе рівним великому лікарю стародавності Цельсу, він додав до свого імені грецьку приставку («пара» означає «подібний») і назвав себе Парацельсом.

10 листопада 1493 в маленькому селі Марія-Айнзідельн, кантон Швіц, неподалік Цюріха, народився Парацельс. Його батько належав до старовинного дворянського швабського роду, був освіченим медиком, мав гарну бібліотеку. Саме батько навчав Парацельса грамоті і азам алхімії. З 1517 Парацельс здійснив численні подорожі і, можливо, був попередником або засновником таємних товариств, які з'являються в XVII столітті в Європі, відвідував різні університети Європи, брав участь в якості медика у військових кампаніях, навідувався в імперські землі, у Францію, Англію, Шотландію, Іспанію, Португалію, Скандинавські країни, Польщу, Литву, Пруссію, Угорщину, Трансильванію, Валахію, держави Апеннінського півострова (ходили чутки, що він побував у Північній Африці, Палестині, Константинополі, Росії та в татарському полоні). У 1526 році, в Цюріху, Парацельс здивував усіх своїм лікарським мистецтвом. В 1527 році в Базелі він отримав від муніципалітету посаду міського лікаря, а пізніше професора фізики, медицини та хірургії у Базельському університеті. Латинь залишалася до середини XIX століття міжнародною мовою біології та медицини. Латинської мови Парацельс не знав (це виключає факт його навчання в будь-якому університеті), він читав лекції і писав свої праці німецькою мовою. «Справжні» лікарі знеславили його як шахрая, шарлатана і самозванця.

Новаторство Парацельса проявилось у створенні хімічної теорії функцій організму. Усі хвороби, вважав він, походять від розладу хімічних процесів, тому найбільшу користь при лікуванні можуть надати тільки ті ліки, які виготовлені хімічним шляхом. Він вперше широко використовував для лікування хімічні елементи: сурму, свинець, ртуть і золото.

У наступні роки Парацельс багато подорожував, писав, лікував, досліджував, ставив алхімічні досліди, проводив астрологічні спостереження. У 1530 р в одному із замків Бератцхаузена він завершив роботу над «Парагранумом» (1535). Після нетривалого перебування в Аугсбурзі і Регенсбурзі перебрався в Санкт-Галлен і на початку 1531 закінчив тут багаторічну працю про походження і протікання хвороб «Парамірум» (1532). У 1533 він зупинився в Філласі, де написав «Лабіринт помилок медиків» (1533) і «Хроніка картинна» (1535). В останні роки життя були створені трактати «Філософія» (1534), «Таємна філософія», «Велика астрономія» (1531) і ряд невеликих натурфілософських робіт, в їх числі «Книга про мавок, сільфій, пігмеїв, саламандр, гігантів та інших духів» (1536).

24 вересня 1541, перебуваючи в маленькому номері готелю «Білий кінь» на набережній Зальцбурга, він помер після нетривалої хвороби. Був похований на кладовищі міської церкви св. Себастьяна. Його останки були ексгумовані в 1572 році під час перебудови будівлі церкви і перепоховані за стіною, що оточує двір перед каплицею св. Філіпа Нері, прибудованої до церкви, там, де зараз йому стоїть пам'ятник.

ТОМАС СИДЕНГАМ

(1624—1689)

Томас Сиденгам (Thomas Sydenham) - видатний англійський лікар, один з основоположників клінічної медицини.

Народився 10 вересня 1624 в Уіндфорд-Голці, графстві Дорсетшир, в сім'ї знатних батьків. Загальна освіту здобув удома. У 22-річному віці поїхав вчитися в коледж св. Магдалини в Оксфорд, де розпочав вивчення медицини. У 1648 році Сиденгам отримав ступінь бакалавра і став членом All-souls College. Продовжив поповнювати свої пізнання у Франції, в університеті Монпельє вивчав терапію. Повернувшись до Англії, він оселився у Вестмінстері і тут незабаром придбав гучну популярність. Ступінь доктора медицини він отримав тільки в 1676 році в Кембриджі, коли йому було 52 роки.

Схоластичним традиціям середньовічної медицини Сиденгам протиставив метод ретельного спостереження біля ліжка хворого. Сиденгам вважався тонким знавцем вчення Гіппократа, якого називав одним з найбільших лікарів старовини. Гіппократ у своїх «Афоризми» писав, що «природа - найкращий лікар усіх хвороб», і цю ідею Сиденгам проводив завжди у своїй практиці. Сиденгам говорив, що хвороба - «зусилля внутрішньої природи людини, яка прагне всіма засобами звільнитися від хворобливої матерії для порятунку хворого». Він вважав підвищення температури, лихоманку благодійним явищем, здатним знищити (сутність патологічного процесу) хворобу. Він охоче вдавався до кровопускання, проносних і блювотних засобів, застосовував залізо, хіну, опій. Якщо опій вживався при хворобах серця протягом трьох століть, то хіна зобов'язана загальним поширенням Сіденгаму.

Томас Сиденгам одним з перших виділив два види хвороб - гострі та хронічні; перші, на його думку, походять від шкідливих впливів навколишнього середовища, другі залежать або від неправильного харчування (від надмірностей у вживанні їжі і напоїв), або спадкового нахилу. Гострі захворювання, особливо «гарячку», Сиденгам трактував як реакцію організму, спрямовану на знешкодження і видалення прониклого ззовні шкідливого чинника. Він говорив, що поява гострих хвороб нерідко залежить від пори року.

Доктор Сиденгам описав цингу і хорею, зробив істотний внесок у розвиток поглядів на істерію і вперше описав істеричну водяну пухлину. Одним з перших він виділив ревматичні захворювання суглобів. Відомий Сиденгам своїми роботами в області внутрішніх, особливо інфекційних (зокрема, дитячих) хвороб. Його роботи вплинули на розвиток клінічної медицини, особливо в області інфекційних хвороб.

Доктор Сиденгам розглядав хворобу як процес і прагнув пізнати цілющі можливості організму хворого. Він ніде не служив, не викладав і не залишив після себе школи; всі його наукові роботи помістилися в одній невеликій книзі. Кажуть, малий золотник, та дорогий. Так можна сказати про спадщину Томаса Сіденгама, який в цій книзі розробив повну та всебічну систему практичної медицини.

